

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2011, Volume: 6, Number: 1, Article Number: 1C0311

EDUCATION SCIENCES

Received: October 2010

Accepted: January 2011

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

Abdullah Şahin

Oğuzhan Sevim

Serkan Çiğdem

Gülnur Aydın

Ataturk University

abdsahin25@atauni.edu.tr

Erzurum-Turkey

**GÖRME ENGELLİ TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMINDAKİ DURUMLARINA
YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ**

ÖZET

İnsanlar doğum öncesi, doğum anı ya da doğum sonrasında hastalık veya benzeri sebepler neticesinde duyu organlarından birini ya da birkaçını kaybedebilir. Fakat bu duyu organlarının birinden ya da birkaçından mahrumiyet, hayatın artık sürdürülemeyeceği ya da bu insanların artık toplumsallaşma sürecine katılamayacağı anlamına gelmemektedir. Engelli insanlar da kendi mevcut imkânlarını kullanarak toplumsal faaliyetlerde kendilerine düşen rolü yerine getirebilmektedir. Bu çalışmada, görme engelli öğretmenlerin öğretim faaliyetlerini nasıl yürüttükleri ve toplumsallaşma sürecinde yaşadıkları sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan 10 görme engelli Türkçe öğretmeni ile çalışılmış, veriler yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Süreç sonunda elde edilen veriler nitel veri çözümleme yollarından olan içerik analizi ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda görme engelli öğretmenlerin toplumsal sürece katılım konusunda kendilerine güvendikleri, eksik kaldıkları yönlerde teknolojinin imkânlarını da kullanarak sorunlarını aşabilecekleri kanaatlerine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Türkçe Öğretmeni, Görme Engelli Öğretmen, Öğretim Ortamları, Engelli Teknolojisi

**VISUALLY HANDICAPPED TURKISH TEACHERS' VIEWS INTENDED FOR THEIR STATUS IN
INSTRUCTIONAL ENVIRONMENT**

ABSTRACT

People, before, during, or after their birth, may lose one or some of their senses due to an illness or other reasons. However, being deprived of one or some of the senses does not necessarily mean that life cannot be maintained any longer or that people having experienced such obstacles cannot participate in the process of socialization. Impaired people can meet their responsibilities in social activities using the available possibilities. In this study, it was attempted to explore how visually impaired teachers do their teaching activities and the problems they are faced in their social life. The research was conducted with 10 visually impaired Turkish language teachers in Turkey and the data were collected through semi-structured interviews. The data obtained were analyzed and evaluated through the content analysis, a way of analyzing qualitative data. At the end of the study, it was found that visually impaired teachers had self-confidence in participating in social processes and, in cases of inadequacy they could overcome problems by using possibilities of technology.

Keywords: Teacher, Turkish Teacher, Visually Impaired Teachers, Instruction Environments, Technology for the Impaired

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Her insan sahip olduğu organlar ve yetenekler açısından tam teşekküllü olamayabilir. Kimi insan doğum öncesi, doğum anı ya da doğum sonrası kaza, hastalık vb. sebeplerden ötürü bu organlardan birini ya da birkaçını kaybedebilir. Fakat organlardan birinin eksikliği hayatın sonunu değil, aksine hayata daha sıkı bir şekilde bağlanmayı ortaya koymaktadır. Engelli; bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinden belirli oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu ve bozukluğu sonucu toplumsal rolünü gerçekleştirebilmesi için bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir. Engelli, imar yönetmeliklerinde "doğuştan ya da sonra herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olan kişiler" olarak tanımlanır. Birleşmiş Milletlerin tanımına göre engelli; normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendisinin yapması gereken işleri bedensel ya da ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişilerdir¹. "Engellilik, hem fiziksel hem psikolojik hem de sosyal iç içeriği beraberinde getiren bir olgudur. Sosyolojik açıdan özürsüzlük, fiziksel bir durumun ortaya koyduğu gerçeklikten hareketle, sosyal çevreye, sosyal tutumlara, sosyal rollere, sosyal soyutlama ve sosyal bütünleşmeye ağırlık veren bir anlam içermektedir"(Burcu, 2002: 84). Engelliliğin görme, işitme, konuşma, zihinsel ve ortopedik çeşitleri vardır.

Görme engelliliğin tanımlarına bakıldığında "gerekli bütün düzeltmeler yapıldıktan sonra iyi gören gözünde olağan görme gücünün en fazla onda biri bulunan ve görüş açısı yirmi dereceyi geçmeyenler 'kör' (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1981: 35)" olarak; "büyütücü araçların yardımıyla ya da büyük puntolu yazılı materyali okuyabilenler (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1997: 26)" ise 'az gören' olarak tanımlanmaktadır.

1.1. Görme Engelliler ve Okuma (Visually Handicapped and Reading)

Görme engellilerin okuyup yazmak için kullandıkları, noktalardan oluşan kabartma bir yazı sistemi bulunmaktadır. 1809'da Fransa'da doğan ve küçük yaşta gözlerini kaybeden Luis Braille tarafından 1825'te icat edilmiş bu yazı, resim kartonuna benzer kâğıtlar üzerine kabartılmış noktalardan oluşmakta olup, görme engelliler tarafından parmak uçlarıyla okunmaktadır. Altı nokta sisteminden oluşan bu yazıya "Breyl Yazı" denmektedir².

Bilgi edinmek için yazılı kaynakların araştırılması bilgiye ulaşma yolunda çok kritik bir basamaktır. Bu durum öğretmenler kadar öğrenciler için de geçerlidir. Normal öğrencilerin kitap okuma konusunda yaşadıkları isteksizlik düşünülürse, bu durum görme engelli öğrenciler için çok daha sıkıntılı olacaktır. Bunun için öğretmenler görme engelli öğrencilere kitap okuma sevgisi kazandırmak için farklı stratejiler kullanmalıdırlar.

Görme yetersizliği olan bireyler, okuma yoluyla bilgi edinildiğini, kitapların nasıl okunduğunu, gören çocuklar gibi yetişkinleri gözleyerek taklit edip öğrenemezler. Benzer biçimde, bir kitabın ön yüzünü bulma, sayfalarını çevirme, sayfa numaralarını bulma, sayfaya göz gezdirerek sayfada neler olduğunu belirleme gibi davranışları gözlem ve taklit yoluyla edinemezler. Bu nedenle görme yetersizliği olan çocuklara okuma farkındalığının ve kitap kullanma becerilerinin kazandırılması gerekir. "Görme yetersizliği olan öğrencilere okuma farkındalığı ve kitap kullanma becerilerini kazandırmak için kabartma yazı ile yazılmış öykü kitaplarından faydalanılabilir. Öğretmen kitabı okurken, öğrencinin de satırlar üzerinde

¹ <http://engelli.bakirkoy.bel.tr/default.aspx?pid=12940>

² korler.bilkent.edu.tr/korler/gorkim2.htm

parmaklarını gezdirmesi ve okuma taklidi yapması sağlanabilir" (Tüfekçioğlu, 2005: 321). Görme yetersizliği olan öğrencilere kitap okuma sevgisi kazandırmada hikâye okuma tekniği sadece bir örnek olabilir. Çünkü gelişen teknoloji imkânlarını kullanarak görme engelli öğrencilere farklı şekillerde kitap okuma sevgisi kazandırılabilir. Teknolojinin imkânlarını kullanma aynı zamanda görme engelli öğretmenlerin de işlerini kolaylaştırmaktadır.

1.2. Görme Engelli Teknolojisi (Visually Handicapped Technology)

Değişen ve gelişen dünyada eğitimli bireyler yetiştirmek giderek önem kazanmaktadır. Eğitimli bireylerden kasıt bilgiyi ve teknolojiyi kullanabilen, çevresi ile uyumlu ilişkiler sergileyen kişi olarak kabul edilir. Eğitim her birey için anayasal bir haktır. Sağlıklı bir birey eğitimde hangi haklara sahipse engelli bir birey de aynı haklara sahiptir (Demir ve Şen, 2009: 155). Engelli öğrenciler engelin doğasına bağlı olarak yüksek düzeyde bireysel ihtiyaçlara sahiptirler. Bu ihtiyaçlar ne kadar çok karşılanırsa öğrenmeye yönelik ilgi ve motivasyon seviyeleri o derece artabilecektir (Sarı, 2005:339). Bilgi çağı ve bilgi toplumunun gereklerinden en önemlisi, hangi ortamda bulunursa bulunsun bilgiye erişimi herkes için olanaklı kılmak, 21. yüzyılda, engellilerin, yaşadığımız bilgi bazlı sürecin dışında kalmaması gerektiğini düşünen bir toplumu yaratmaktır. Amaç, bireylerin eşit koşullarda birlikte çalışıp yan yana yaşayarak oluşturacağı bir toplumu, bir dünyayı gerçekleştirmekse, çabaların, özellikle engelli bireylere sunulacak sistemler, hizmetler, planlamalar bağlamında bilgilenmek, bilinçlenmek ve duyarlılığı artırmak yönünde de yoğunlaştırılması gerekmektedir (Subaşıoğlu, 2000: 214).

21. yüzyıl dünyası artık bilgiyi evrensel bir boyutta ele almakta ve dili, cinsi her ne olursa olsun her milletten insan bu evrensel bilgi açısından dilediği ölçüde faydalanabilmektedir. Böyle bir ortamda engelli insanların bu büyük bilgi açısından faydalanamaması düşünülemez. Artık bilim ve teknik, engelli insanların özrünü giderecek, en asgari düzeye indirecek yeniliklerle hizmet vermektedir.

"Hızlı teknolojik gelişmeler, görme engellilerin hem eğitsel hem toplumsal yaşamında kolaylaştırıcı işlevler görecektir birtakım gereçlerin geliştirilmesine fırsat yaratacak gelişmelerdir" (Bağlı; 1993: 63). Topluma uyum sürecinde, görme engelli insanların, her şeyden önce kendilerinin de diğer engelsiz insanlar gibi bazı işlerin üstesinden gelebilecekleri inancını kazanmış olmaları gerekir. Bu güveni kazanmış görme engelli birey, toplumla iletişimini daha sağlam temellere oturtarak gerçekleştirecektir.

Son yıllarda bilgisayar teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, Braille ve sesli kitaplıkların yapısında da değişikliklere yol açmış ve bu hizmete ilişkin sorunlara çözüm getirmiştir. 2001 yılında, konuşan kitaplığın yenilenmesi, günün teknolojisine uygun hâle getirilmesi için büyük bir proje başlatılmıştır. Bu doğrultuda, "Türkiye'de ilk kez akıllı teyp ve CD çalarlardan oluşan 8 kullanıcı bir sistem, görme engellilerin hizmetine sunulmuştur. Bu sistemde kullanıcılar panellerde bulunan akıllı CD ve kasetçalarla ile teyplerin ve CD çalarların üzerindeki düğmeleri tek tek aramaya gerek kalmadan klavye aracılığıyla işlemleri sesli olarak yapabilmektedir. Kullanıcılar ayrı ayrı kitaplar dinleyebildikleri gibi bir grup kullanıcı bir kitabı ortak olarak dinleme olanağına sahiptir. Sistemin MP3 ve benzeri formatlardaki CD'leri çalabilmesi, görme engelliler için devrim niteliğindedir" (Bakırcı, 2009: 102).

Hızla gelişen bilişim teknolojileri doğal olarak görme engellilerin neredeyse tüm yaşamlarını etkileyecek düzeyde olanaklar sunmaktadır. Bu olanaklar:

- Eğitim sürecindeki (18 yaş altı) görme engellilere sunulan özellikle bilişim sistemlerinin bir eğitim aracı olarak kullandığı teknolojik olanaklar,
- Mesleki eğitim ve rehabilitasyon sürecinde sunulan teknolojik olanaklar,
- Bireysel yaşamlarında (kendini gerçekleştirme, sosyal yaşamla bütünleşme, bireysel eğitimleri, araştırma, kültürel gelişimlerine katkı vb.) sunulan teknolojik imkânlar,
- İstihdam ve çalışma yaşamında sunulan olanaklar, şeklinde sıralanabilir³. Ancak teknolojinin sunduğu imkânlar bunlarla da yetinecek gibi değil. Her geçen gün bir önceki günkü yenilik tarih olmakta ve görme engellilerin hayatını çok daha kolaylaştıracak yeni bir araç ya da cihaz ortaya konmaktadır. Bunlardan bazılarını örnek vermek gerekirse:
- ABD’li uzmanların geliştirdiği, görme engelliler için yazıyı tarayarak sesli hâle getiren cihaz,
- Braille alfabeli tuşlarla görme engelliler için yapılan beyaz eşyalardan sonra konuşan beyaz eşyalar,
- Finlandiya’da görme engellilere rehberlik edecek bir cep telefonunun geliştirilmesi,
- Hollanda’da görme engellilerin cisimleri duyarak algılamalarını sağlayacak yeni bir sistemin geliştirilmesi⁴.

"Teknolojinin engelli bireylerin yaşamına olan katkısı, kullanımına bağlı olarak, olağandışı bir şekilde olumlu etki yaratabilmektedir. Engelli bireylere yönelik olarak 20. yüzyıl boyunca sürdürülen "tıbbi model", "sivil haklar" modeli ile yer değiştirmeye başlamıştır. Teknolojik gelişmelerin bu yaklaşımın gerçekleştirilebilir olmasına önemli katkısı olabileceği kabul edilmektedir. Tıbbi modelin etkilediği kamu politikası, engelli bireyleri, iyileştirilmesi gereken bir alt grup, kamu kaynaklarının rehabilitasyon hizmetlerine ayrılması ve engellilerin desteklenmesi için ayrılan kaynaklar nedeniyle refahı engelleyen bir olgu olarak kabul edilmiştir. Sivil haklar görüşü, kamu politikasının engellilerin özürleriyle birlikte toplumsal yaşama katılmalarını engelleyen fiziksel, ekonomik ve toplumsal engelleri ortadan kaldırarak, eşitlikçiliği destekleyebileceğini belirtmektedir. Böyle bir engeller yumağının kaldırılmasında teknoloji ve teknolojiye ulaşma önemli bir faktör olmaktadır. Yardımcı teknolojilerin engellilerin toplumsal yaşama katılmalarına olan katkısı dışında, okul-sınıf düzenlemelerinde de engelli bireylerin daha iyi eğitim alabilmelerine katkı sunma olanağı bulunmaktadır. Burada hareket noktası, engelli bireyler değil, onların çevresi ve kullandıkları araçların modifikasyonu, yeniden düzenlenmesidir. İleri teknoloji, bu çerçevede bir bağımsızlaştırıcı, özgürleştirici olarak görülmektedir" (Aksoy, 2003: 19-20).

Teknolojiyi sadece normal insanlara hizmet veren yenilikler bütünü olarak görmek hata olacaktır. Çünkü eğitim ortamında sadece normal insanlar değil, engelli insanlar da olacaktır. Engelli öğretmenler düşünüldüğünde bir konuşan tahtanın ya da bir CD çaların bu öğretmenlerin işini ne kadar kolaylaştıracağı hemen kavranabilir. Bu teknolojik araçlar öğretmenin işini kolaylaştırmakla kalmayacak, aynı zamanda eğitim-öğretim ortamının da kalitesini artıracaktır.

³ <http://www.rehberogretmen.biz/bilisim-teknolojilerinin-gorme-engellilerin-istihdamina-etkisi/>

⁴ http://www.ozurlulergazetesi.com/news_print.php?id=2018

Günümüzde öğrenciler tarafından sempatiyle yaklaşılan bilgisayar destekli eğitim, kullanılabilecek en yararlı öğretim yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu teknoloji sayesinde görselliğin ağır basması, görme engelli öğretmenlerin öğrencilerle göz temasında yaşadığı sıkıntılarını da asgari düzeye indirecektir. Çünkü görselliğin merkezi, konuya uygun seçilecek teknolojik araç olacaktır.

"Bilişim ve iletişim alanındaki gelişmelere koşut olarak her geçen gün hem dil öğretimi için tasarlanan CD-ROOM ve sitelerin sayısı artmakta hem de çeşitlenmektedir. Günümüzde özellikle İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Almanca gibi yeryüzünde yaygın olarak konuşulan belli başlı dillerin öğretimi için çok sayıda CD-ROOM ve internet sitesi üretilmiş ve hâlen de üretilmektedir" (Kartal; 2005: 85). Türkçe üzerine yapılmış dil programları da çoğaltılabilirse ana dili öğretimi veren görme engelli öğretmenler için daha elverişli eğitim öğretim ortamları oluşturulabilir. Dolayısıyla bu durumdan hem öğretmen hem de öğrenci en verimli şekilde faydalanabilir.

Bu çalışmanın amacı, görme engelli Türkçe öğretmenlerinin eğitim ve öğretim ortamındaki durumlarıyla ilgili görüşlerini belirlemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır. Görme engelli Türkçe öğretmenlerinin;

- Gören çocuklara anadilini öğretmeye ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerle yaşadıkları iletişim problemlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Eğitim ve öğretim ortamında yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Temel dil becerilerinin kazandırılmasına yönelik teknoloji ve materyal kullanımları nasıldır?
- Temel dil becerilerinin kazandırılmasında kullandıkları yöntem ve teknikler nelerdir?

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Göz, en az diğer duyu organlarımız kadar önemli olup, özellikle eğitim öğretim hayatı için vazgeçilmez bir organdır. Görme duyusu temel dil becerilerinden okuma ve yazma ile doğrudan, konuşma ve dinleme ile dolaylı olarak ilgili bir algılama yeteneğidir. Görme engelli bireyler, kendileri için geliştirilen araç, gereç ve kaynaklar aracılığıyla normal bireylere göre olan bu eksikliklerini en düşük düzeye indirebilmektedir. Özellikle son dönemlerde teknolojide yaşanan gelişmeler görme engelliler için çok büyük kolaylıklar getirmiştir. Bu çalışmada, görme engelli öğretmenler ele alınacak, görme engelli olmanın getirdiği şartlar incelenecektir. Yapılan araştırmalar sonucu bu alanda yeteri kadar akademik çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiş, bu durum da çalışmanın önemini ortaya koymuştur.

3. YÖNTEM (METHOD)

Bu çalışma betimsel modelde yapılmış nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" türü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 19).

3.1. Örneklem (Sample)

Bu araştırmada amaca uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaca uygun örnekleme, sınırları belirlenmiş çalışmalarda, belirli özelliklere sahip bireylerin seçilmesi olarak tanımlanabilir. Araştırma Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan 10 (5 bayan 5 erkek) görme engelli Türkçe öğretmeni

üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdem yılı 2 ile 9 yıl arasında değişmekte olup hepsi lisans mezunudur.

3.2. Veri Toplama Araçları (Data Collection Tools)

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme yapılmadan önce öğretmenlere konuyla ilgili görüşme talebi iletilmiştir. Cinsiyeti ve kıdem yılı farklı olan ve bu talebe olumlu yanıt veren öğretmenlere, konuyla ilgili düşüncelerini alabilmek için 7 sorudan oluşan soru formları sunulmuştur. Öğretmenlerden düşüncelerini bu sorular bağlamında geliştirmeleri ve ifade etmeleri istenmiştir.

3.3. Verilerin Analizi (Data Analysis)

Araştırmacılar tarafından hazırlanan 7 soru, görme engelli öğretmenler tarafından cevaplanmış ve görme engelli öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar, araştırmacılar tarafından kodlamaya dayalı içerik analizi yöntemi ile çözümlenerek yorumlanmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Yapılan içerik analizi sonucunda bulgular 5 ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar:

4.1. Görme Engelli Türkçe Öğretmenlerinin Gören Çocuklara Anadilini Öğretmeye İlişkin Görüşleri (Visually Handicapped Turkish Language Course Teachers' Views on Teaching Mother Tongue to the Non-Handicapped Children)

Görme engeli bireyde dil gelişimini etkilememektedir (Demir ve Şen, 2009: 156). Aksine bir duyusunda hasar olan bireylerin diğer duyuları daha fazla geliştiği için dille ilgili bilgiler konuşma, dinleme ve dokunma (Breyl yazı) yoluyla da kolaylıkla öğrenilebilmektedir. Görme engelli Türkçe öğretmenlerinin gören çocuklara dil öğretimiyle ilgili olarak Ayşe Öğretmen "Okuma çalışmaları sırasında öğrencilerin jest ve mimiklerini takip edememek, ders anlatımı sırasında jest ve mimiklerimi etkili kullanamamak, ödev kontrollerini birebir yapamamak ve buna bağlı olarak da dönüt verememek, yazı tahtasını sağlıklı kullanamamanın sorun olduğunu" ifade ederken İbrahim Öğretmen de bu doğrultuda "Öğrencilerle göz teması kurmadığım için beni dinleyip dinlemediklerini anlayamıyorum." şeklinde, Ayşe Öğretmenin söylediklerine benzer bir sorunu dile getirmiştir. Öğretmenin birebir değerlendirmeye aldığı ve göz temasının çok gerekli olduğu yapılandırmacı yaklaşımda görme engelli bir öğretmenin bu sorunları yaşaması kaçınılmazdır. Ancak buna rağmen Seyhun, Kutlu, Mehmet ve Zuhal Öğretmen, "Gören çocuklarla dil öğretiminde sadece el yazısı öğretirken sorun yaşadıklarını"; "Fakat öğretmen kendini çok iyi yetiştirmişse ve okulun imkânları elverişliyse bilgisayar vasıtasıyla projeksiyon makinesinden yansıtarak bu problemin ortadan kaldırılabileceğini" ifade etmişlerdir. Bu görüşler teknolojinin bazı yetersizlikleri kapatmada önemli bir etken olduğunu, bazı konularda ise (beden dilini kontrol etme gibi) çözümü zor sıkıntıları ortaya koymaktadır.

4.2. Görme Engelli Türkçe Öğretmenlerinin Öğrencilerle Yaşadıkları İletişim Problemlerine İlişkin Görüşleri (Visually Handicapped Turkish Language Course Teachers' Views on Communication Problems With the Students)

İletişimin amacı insanın kendi kendine gideremeyeceği ihtiyaçlarını, çözemeyeceği sorunlarını ve gerçekleştiremeyeceği eylemlerini yapabilmesi için ikinci bir kişiden yardım talebidir (Ulutaşdemir, 2007: 38). Görme engelli bireyler hayatı karanlık olarak tanıdıkları için her an tedirgin olmaları söz

konusudur. Bu yüzden onlara yaklaşım çok önemlidir. İletişim problemleriyle ilgili görüşlerin, görme engelli öğrencilere Türkçe dersi veren görme engelli öğretmenler ve gören öğrencilere Türkçe dersi veren görme engelli öğretmenler olarak iki şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öğrencileri görme engelli olan Zeynep Öğretmen, "Öğrencilerim de benim gibi olduğu için göz teması kuramamaya dayalı bir sorun yaşamıyorum" derken Menap Öğretmen, "Türkçe dersi konuşma ve yazma ağırlıklı olduğu için konuşurken sorunlar yaşanmasa bile yazarken bazı sorunlarla karşılaşıyorum. Bu da sınıf ortamında bazen problem olabiliyor." demiştir.

Öğrencileri görme engelli olmayan Ayşe, Mehmet ve İbrahim Öğretmen ise "dilin yazıya aktarılması esnasında kontrolü sağlayamamak dışında herhangi bir iletişim problemi yaşamadıklarını, aksine öğrencilerin kendilerine çok fazla saygı duyduğunu ve çok fazla sevildiklerini" dile getirmişlerdir. Bu durumun, bir engele rağmen öğretmen olarak öğrencilere ders vermenin, onların azmin bedelini görerek yaşama bağlanmaları için gerekli sebepler bulmalarına yardımcı olmaktan, dolayısıyla da ciddi bir hayranlık uyandırmaktan kaynaklandığı düşünülebilir. Bu düşünce Ayşe Öğretmenin "Okula başladığım ilk dönemlerde sınıf içi disiplin oluşturmak, sınıf dışında öğrencilerle sağlıklı iletişim kurmak benim için bir sorundu. Ancak bu sorunlar zaman içinde aşıldı. Benim öğrencilerim, beni, artık sürekli yardıma ihtiyaç duyan biri olarak görmüyorlar şu anda. Yani ben öğretmenleriyim onların artık. Başlangıçta onların gözlerinde yalnızca bir görme engelliydim. Şimdi ise görme engeline rağmen öğretmen olabilmiş Türkçe öğretmenleriyim. Bu da benim için bana özgü olan bir problemin ortadan kalkması demektir." görüşüyle de örtüşmektedir.

4.3. Görme Engelli Türkçe Öğretmenlerinin Eğitim ve Öğretim Ortamında Yaşadıkları Problemlere İlişkin Görüşleri (Visually Handicapped Turkish Language Course Teachers' Views on Instruction Environment Problems)

Olumlu bir eğitim ve öğretim ortamında hedefe yönelik faaliyetlerden, sınıfın fiziksel yapısına, öğrenci ve öğretmenin motivasyonuna kadar her unsur büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla olumlu eğitim ve öğretim ikliminin hem öğrenci hem öğretmen için gerekliliği yadsınamaz. Engeli olmayan insanlar için bu unsurların düzenlenmesi önemli bir problem olmasa da görme engelli öğretmenler için sıkıntı verici olabilmektedir. Bu doğrultuda Zeynep Öğretmen "Kaynak sıkıntısı dışında çok sorun yaşamıyorum. Bu sorun da artık internet kullanımıyla kısmen aşıyor."; Filiz Öğretmen ise "Mürekkep baskı kitaplardan yeteri kadar yararlanamıyoruz. Her ne kadar bunların birçoğunun kabartma ve sesli baskısı olsa da gören eğitimcilerin yararlandığı kadar rahat yararlanamıyoruz. Bizim öğrencilerimiz görme engelli oldukları için çalışma kitaplarındaki boşlukları doldurma şansına sahip değiller. Kabartma sözlükler ise çok ciltli olduğu için taşınabilirliğe uygun değildir. Bu nedenle bu sözlükleri öğrencilerimiz verimli bir şekilde kullanamıyor." şeklinde fikirlerini ifade etmişlerdir. Son yıllara kadar, Breyl alfabesi ile yazılan eserlerin yetersizliği, teknolojik imkânların artmasıyla önemli ölçüde giderilmeye çalışıldığından bu problemlerin zamanla aşılabacağı düşünülmektedir.

Görme engelli öğretmenlerin eğitim ve öğretim ortamında yaşadığı bir diğer önemli problem de Kutlu Öğretmenin ifade ettiği "idarecilerin ön yargılı yaklaşımları"dır. Kutlu Öğretmen, "Diplomanıza, etiketinize bakılmaksızın fiziksel durumumuzla ilgilenilmesi; acaba öğretmenliği yapabilir mi düşüncesiyle pasif görevlere yönlendirme yapılmaya çalışılması bizim hem motivasyonumuzu, hem de kendimize güvenimizi olumsuz etkiliyor. Bu konuma nasıl geldiğimiz, verdiğimiz emek hiç önemsenmiyor." şeklinde görüşlerini dile getirmiştir. Görme engelli bireyin sosyal gelişimi toplumun yapısı ile yakından ilgilidir. Eğer toplumun görme engelliye olan bakışı tepkide bulunma,

dışlama yönünde ise görme engelli bireyde soyutlanma, kaçış davranışları ortaya çıkabilmektedir (Demir ve Şen, 2009: 156).

4.4. Görme Engelli Türkçe Öğretmenlerinin Temel Dil Becerilerinin Kazandırılmasına Yönelik Teknoloji ve Materyal Kullanımları (Visually Handicapped Turkish Language Course Teachers' Views on the use of Technology and Material in the Acquisition of Basic Language Skills)

Görme engeli olsun olmasın eğitim ortamına gelen her birey ana dili dersi almaktadır. Ana dili derslerinin nihai hedefi ise bireyin dört temel dil becerisinde (dinleme, konuşma, okuma, yazma) yeterliliğini sağlamaktır. Bu doğrultuda pek çok öğretim materyali ve teknolojik imkânlar kullanıma sunulmaktadır. Bu materyaller görme engelli öğretmenlerin de kullanabilecekleri şekildedir. Bu konuda Ayşe Öğretmen "gören bir öğretmen gibi yazı tahtası, ders ve çalışma kitabı, defter, sözlük, konularla ilişkili resim veya eşyaları rahatlıkla kullandığını; teknolojik imkânları ise okulun ekonomik durumu nedeniyle pek sık kullanmadığını; ancak zaman zaman ses CD'lerini dinletmek için CD çalar kullanabildiğini"; Sercan Öğretmen, "en yaygın kullandığı kaynağın öğrencilerde bulunan Braille hazırlanmış kitaplar olduğunu, bunun dışında kendi imkânlarıyla internetten indirdiği sesli kaynaklardan da faydalandığını"; Sevinç ve Filiz Öğretmenler, "Tablet, Braille daktilo, bilgisayar, dinleme CD'leri, ders ve çalışma kitabı, çalışma metinleri ve kabartma yazıcı kullandıklarını" ifade etmişlerdir. Cengiz Öğretmen ise "köy okulunda görev yapmakta olduğu için teknolojiden yararlanamadığını, öğretmen kılavuz kitabının Braille yazılmış baskısını ve fotokopi makinesini etkin olarak kullandığını" dile getirmiştir. İfade edilen görüşlerden, görme engelli öğretmenlerin görme engeli olmayan öğretmenlere göre neredeyse görme yetersizliklerini kapatabilecek düzeyde materyal ve teknoloji kullandıkları dikkati çekmektedir.

4.5. Görme Engelli Türkçe Öğretmenlerinin Temel Dil Becerilerinin Kazandırılmasında Kullandıkları Yöntem ve Teknikler (Visually Handicapped Turkish Language Course Teachers' Methods and Techniques in the Acquisition of Basic Languages Skills)

Ana dili öğretiminde, temel dil becerilerinin her birinin, biri diğerinden önemsiz sayılamayacak kadar üzerinde durulması gerekir. Her beceri için ayrı ayrı yöntem ve teknik kullanılabilmesi gibi yaygın olarak kullanılabilen belirli yöntem ve teknikler de vardır. Gören öğrenciler gibi görme engelli öğrencilerin de kendilerine özgü, çeşitli öğrenme biçimleri, dolayısıyla da onlara hitap eden öğretim yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Görme engelli Türkçe öğretmenlerinden Sercan ve Sevinç Öğretmenler bu konuyla ilgili, *en çok soru-cevap, düz anlatım, beyin fırtınası ve problem çözme yöntemlerini kullandıklarını, bunun dışında konuya girmeden önce öğrencilerin zihinlerini harekete geçirmek üzere onlara tahmin çalışmalarını yaptırdıklarını, konuların kalıcı olması amacıyla not tuttuklarını* ifade etmişlerdir. Menap Öğretmen de "Öğrencilerin konuları iyi öğrenmeleri için yöntem ve tekniklerin hepsini kullanmaya çalışıyorum özellikle soru-cevap, keşfettirme, dramatizasyon... gibi yöntem ve teknikleri tercih ediyorum." şeklinde fikrini dile getirmiştir.

Bu konudaki en geniş açıklamayı Ayşe Öğretmen yapmıştır. Ayşe öğretmen, "Dinleme/izleme etkinliklerinde katılımlı ve katılımsız dinleme, not alarak dinleme, yaratıcı dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme gibi yöntemleri kullanıyorum. Konuşma etkinliklerinde tartışma, eleştirel konuşma, kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma, yaratıcı konuşma yöntemlerini sıklıkla kullanıyorum. Okuma etkinlikleri yaparken genelde sessiz veya sesli

işaretleyerek okuma, tahmin ederek okuma, not alarak okuma yöntemlerini metin okumalarında kullanırken şiirlerde söz konusu veya bireysel okuma çalışmaları şeklinde çalışmalarımızı yapıyoruz. Okumalar sırasında metinleri farklı metinlerle ilişkilendirerek, konu ile ilgili tartışarak ya da sorular sorarak konunun daha iyi kavranması için çalışıyoruz. Yazma etkinliklerini not alma, özet çıkarma, kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma, eleştirel ve yaratıcı yazma yöntem ve tekniklerini kullanarak yapıyoruz. Öğrencilerin kendi ürünlerini kendilerine özgü yöntemlerle ortaya koymaları açısından serbest yazma, serbest konuşma etkinliklerini de sıkça yapıyorum. Dinleme/izleme, okuma, konuşma, yazma etkinliklerinin genelinde empati tekniğini de sıkça kullanarak öğrencilerin günlük hayatlarıyla ve metnin kahramanlarıyla konuyu ilişkilendirmelerini sağlıyorum. Dil Bilgisi öğretimi aşamasında örneklerden yola çıkarak konunun özünü öğrencilere kavratma yoluna gidiyorum. Öğrenciler örneklerden hareketle tanıma kendileri ulaşmaya çalışıyor. Böylelikle kendi yapılandırdıkları bilgiyi unutmamaları da sağlanmış oluyor. Çalışma kitaplarında ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan çalışma kâğıtlarından da faydalanarak dil bilgisiyle ilgili eksik yanları kapatmaya çalışıyorum. Ayrıca hem yazım ve noktalama kurallarının öğretimi sırasında hem de dil bilgisi kurallarının kavratılması sırasında yazı tahtasını sıkça kullanıyorum. Burada öğrencilerle işbirliği içerisinde çalışıyorum. Zaten bütün sınıf içi etkinliklerde iş birlikli öğrenme yönteminden faydalanıyorum. Öğrenciyi merkeze alan aktif öğrenme tekniklerini kullanmak yapılandırmacı eğitim sisteminin temelinde olduğu için bunu yapabileceğimiz yaratıcı drama, model alarak öğrenme, problem çözme gibi yöntem ve tekniklerle de derslerde öğrenciyi aktif hâle getirmeye çalışıyorum." şeklinde fikrini açıklarken her becerinin gereğine uygun olarak farklı yöntem ve teknikler kullandığını ortaya koymuştur. Bu da görme engelli öğretmenlerin aslında gören öğretmenlere göre yetersiz olmadıkları, temel becerileri öğretirken yapılması gerekenleri onlar kadar yerine getirdikleri anlamına gelmektedir.

5. SONUÇ (CONCLISION)

Görme engelli öğretmenlerin büyük bir kısmı öğrencileriyle göz teması kuramamaları noktasındaki sıkıntılarını dile getirmişlerdir. Sınıftaki bütün öğrencilerle göz teması kurmak için bütün öğrencileri gözleri ile taramak ve bütün öğrencilere "onların farkında bulunduğu" mesajını vermek önemlidir (Kulaksızoğlu, 2008). Bunun yanında öğretmen öğrencileriyle göz teması kurarak onların dersle ilgili durumlarını sezme imkânına sahiptir. Fakat bu durum görme engelli öğretmenler için mümkün değildir.

Görme engelli öğretmenlerle yapılan görüşmelerde dikkati çeken diğer bir nokta ise öğretmenlerin teknoloji kullanımına eğilimleri olmuştur. "Bilgisayar destekli öğretim, öğretmenlere öğrencileri eğitirken birçok yönden yardımcı olur; yeni materyalleri, konuları tanıtır, dersleri öğretir, yeni beceriler kazanmalarına izin verir, kazanılan becerileri test eder, tekrarını sağlar ve gerekli olduğunda yeniden hatırlatmayı sağlar. Bilgisayar herhangi bir konuyu zorluk derecesine göre en basitten en zora kadar öğretebilir. Konuların miktarı, karmaşıklığı ve detayların derecesi öğrencilerin seviyesine göre bireysel olarak yararlanabilir" (Kocasaraç, 2003: 77). Teknolojinin bu imkânları öğretmenlerin görme konusundaki yetersizliklerini telafi ederek, öğretmeni yeniden dersin rehberi konumuna taşıyabilecek niteliktedir. Ayrıca bu sayede öğretmen kendisinden beklenenin üzerinde bir kabiliyeti de ortaya koyabilir.

Engelli bireyler için toplumun onları nasıl karşıladığı ve kabullendiği de çok önemli bir konudur. Çünkü birey engelli de olsa toplumun hem iş, hem eğitim, hem de sosyal hareketlilik kolunda normal insanlar gibi hak ettiği yeri almalıdır.

Engelli sorunu, yalnızca engelli bireylerin ya da ailelerin karşı karşıya kaldığı bir sağlık sorunu değil; sosyal boyutlarıyla toplumu yakından ilgilendiren ve tüm bireylerin ortak çabasını gerektiren bir konudur (Aytaç, 2005). Engellilerin sorununu tüm yurttaşların sorunundan, engellilerin çalışma sorununu tüm çalışanların sorunundan ayırmaya olanak yoktur (Fişek, 2000: 3). Görme engelli öğretmenlerle yapılan görüşmelerde bu konuda olumlu izlenimler elde edilmiştir. Öğretmenler, toplumun ya da öğrencilerinin genel olarak kendilerini zorlayacak ya da kısıtlayacak bir tutum içerisine girmediklerini belirtmişlerdir.

Görme engelli öğretmenlerle yapılan görüşmelerde dikkati çeken bir diğer nokta da öğretmenlerin dersin gidişatına göre seçebilecekleri uygun yöntem ve teknik konusunda oldukça zengin bir repertuara sahip olmalarıdır. "Öğrenciler, etkili öğretmen tanımını yaparken, öğretmenlerin genel öğretim yeterliliklerine de büyük değer vermektedirler. Çeşitli öğretim stratejilerini uygulamayı ve bunları yaparken de iletişimi iyi kullanmayı etkili öğretmen davranışları içerisinde değerlendirmektedirler. Öğretmen tarafından öğretim durumlarının düzenlenmesi, öğretim hedeflerinin öğrencilere nasıl kazandırılacağına doğru planlanması bakımından önemlidir. Öğrencileri öğrenmeye hazırlarken, kazandırılmak istenen davranışlarla ilgili olarak öğrencilere hangi yöntem, strateji, araç gereç kullanarak bilginin nasıl aktarılacağına ilişkin doğru karar vermek gereklidir" (Şen, 2002: 114). Bu bağlamda görme engelli öğretmenlerin dil öğretimine öğrenciyi hazırlamaya, bilgiyi aktarmaya en uygun yöntem ve tekniği kullanma gayreti içerisinde oldukları tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Aksoy, H., (2003). Eğitim kurumlarında teknoloji kullanımı ve etkilerine ilişkin bir çözümleme. *Eğitim Bilim ve Toplum*. 1(4), s. 4-23.
2. Aytaç, S., (2005). İstihdam ve koruma alanı yaratmak üzere özurlülere için sosyal yaşam. *Sosyal Siyaset Konferansları, Prof. Dr. Turan Yazgan'a armağan özel sayısı*, 49. kitap, İstanbul, s.125-158.
3. Bağlı, M., (1993). Görme özurlülere götürülen eğitsel hizmetler ve bu hizmetlerin geliştirilmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 1 (3), s.62-63.
4. Bakırcı, R., (2009). Milli Kütüphane'de görme engellilere sunulan hizmetler. *Bilgi Dünyası*, 10 (1), s.102.
5. Burcu, E., (2002). Üniversitede okuyan özurlü öğrencilerin sorunları: Hacettepe-Beytepe kampüsü öğrencileri örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 19(1), s. 83-103.
6. Çekbaş, Y., Yakar, H. ve Savran, A., (2003). Bilgisayar destekli eğitimin öğrenciler üzerine etkisi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET*, 2 (4), Article 11.
7. Demir, T. ve Şen, Ü., (2009). Görme engelli öğrencilerin çeşitli değişkenler açısından öğrenme stilleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8) s.154-161.
8. Enç, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y., (1981). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası.
9. Fişek, G., (2000). (Bağımsız Yaşam Evi), Çalışma Ortamı Dergisi, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim Eylem Merkezi Vakfı Yayını, Sayı 49.
10. <http://engelli.bakirkoy.bel.tr/default.aspx?pid=12940> (Erişim Tarihi: 15.08.2009)
11. http://www.ozurlulergazetesi.com/news_print.php?id=2018 (Erişim Tarihi: 13.08.2009)
12. <http://www.rehberogretmen.biz/bilisim-teknolojilerinin-gorme-engellilerin-istihdamina-etkisi/> (Erişim Tarihi: 15.08.2009)

13. <http://www.korler.bilkent.edu.tr/korler/gorkim2.htm> (Erişim Tarihi: 14.08.2009)
14. Kartal, E., (2005). Bilişim-iletişim teknolojisi ve dil öğretim endüstrisi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET* 4 (4), Article 11.
15. Kocasaraç, H., (2003). Bilgisayarların öğretim alanında kullanımına ilişkin öğretmen yeterlilikleri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET* 2(3), Article 10.
16. Kulaksızoğlu, A., (2008). Düz anlatım yönteminin etkin kullanımı. İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Psikolojisi Sempozyumunda sunulan bildiri, 22-23 Mart, İstanbul.
17. Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S., (1997). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
18. Sarı, H., (2005). Selçuk Üniversitesinde öğrenim gören bedensel engelli ve görme engelli öğrencilerin karşıtlıkları sorunlar ve çözümüne yönelik çağdaş öneriler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (13). s. 335-355.
19. Subaşıoğlu, F., (2000). Engellilerin internete erişimi üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 40(3-4) s.203-216.
20. Şen, Ş. ve Erişen, Y., (2002). Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretim elamanlarının etkili öğretmenlik özellikleri. *B.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), s. 99-116.
21. Tüfekçioğlu, Ü., (2005). *İşitme konuşma ve görme sorunları olan çocukların eğitimi* (3.Baskı). s.321, Eskişehir: Anadolü Üniversitesi Web Ofset Tesisleri.
22. Ulutaşdemir, N., (2007). Engelli çocuklarda iletişim ve oyunun önemi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (5), s.36-51.
23. Yıldırım, A. ve Şimşek H., (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.